

**ОСОБЛИВОСТІ ТРАНСФОРМАЦІЇ ЕКОНОМІКИ УКРАЇНИ ЗА
РИНКОВИМ ТИПОМ ТА ЇХ КРИМІНОЛОГІЧНЕ ЗНАЧЕННЯ****Бойко А.***Львівський національний університет імені Івана Франка*

Соціально-економічна трансформація є результатом складної взаємодії висхідних передумов, умов, що супроводжують реформи та ефективності економічної політики держави. При цьому, фактори об'єктивного походження визначають масштаби трансформаційних можливостей з тим, що фактори суб'єктивного походження визначають, які з них і в якій мірі втіляться у життя.

Аналіз трансформації економіки України від командно-адміністративної до економіки за ринковим типом можна здійснити за наступною схемою:

1. стартові, чи успадковані умови (передумови трансформації);
2. умови об'єктивного характеру, що супроводжують трансформаційні процеси і здійснюють на них вплив;
3. заходи, які вживаються владою у процесі трансформації;
4. результати трансформації.

В Україні трансформація економіки за ринковим типом має свої істотні особливості. Українська економіка була підсистемою єдиного народногосподарського комплексу колишнього СРСР. Сім десятиліть економіка України була однією з основних складових радянського господарського комплексу. Ступінь інтегрованості був настільки високий, що питома вага кінцевої продукції промисловості в Україні становила тільки 15-20%, тоді як у Казахстані – понад 30%, а у Росії – понад 70%.

То ж криза радянської економіки кінця 80-х початку 90-х років стала стартовим майданчиком для ринкової трансформації української економіки. І Україна опинилася перед необхідністю вирішувати одночасно проблеми зі стабілізацією, перетворенням та формуванням національної економіки. Наша країна отримала у спадок величезне і малоефективне соціалістичне господарство, яке характеризувалося високим рівнем бюджетних видатків та високим рівнем інтегрованості в економічній системі, котра фактично розвалювалась.

Другою особливістю є гостро конфліктний характер процесів трансформації на її початковому етапі. Встановлення ринкових відносин проводилось на фоні успадкованої структури виробництва та усталених соціальних цінностей (колективізму, справедливості й соціальної захищеності населення). Конфліктний характер обумовлений як факторами об'єктивного характеру, так і суб'єктивного. До об'єктивних факторів можна віднести наступні:

- висока монополізація економіки;
- визначально неефективна “мобілізаційна” структура виробництва і підприємств, що обумовило їх низьку адаптованість до ринку;
- “прив’язана” до підприємств і позбавлена власних індикаторів якості система житлово-побутових та соціально-культурних закладів;
- відсутність необхідних організаційно-правових навиків для організації власного бізнесу;
- невідповідність рівня економічної і правової науки вимогам забезпечення, розробки та прийняття оптимальних рішень у період трансформації, особливо у ситуаціях трансформаційної кризи;
- низький рівень економічної та правової культури,

так і суб'єктивного:

- економічні перетворення випереджали правові;
- тимчасовий характер ряду правових норм, що закріплювались у Декретах Кабінету Міністрів України, породжував нестійкість економічного середовища;

- диспропорції у системі розподілу влади на фоні достатньо гострої боротьби різноманітних політичних команд стосовно питань суті, методів і форм перетворень;
- штучний дуалізм у виконавчій владі (Адміністрація Президента України та Кабінет Міністрів України);
- суперництво виконавчої та законодавчої влади у визначенні стратегії і тактики реалізації економічних реформ;
- протистояння між фінансово-корпоративними групами економічно важливих регіонів країни (Київ, Дніпропетровський регіон та Донецький регіон);
- половинчатий, компромісний характер економічної політики на макро рівні і в частині інституційних перетворень: недостатньо ефективна система приватизації;
- відсутність необхідної реформи соціального сектору і трудових відносин;
- тотальна лібералізація зовнішньоекономічних зв'язків;
- лібералізація цін і внутрішнього ринку.

Третьою особливістю трансформації економіки України за ринковим типом є те, що її головною соціальною базою стала стара апаратна номенклатура – колишні партпрацівники і працівники державного апарату всіх рівнів. Ці групи до початку реформ були найближче не тільки до влади, але і до власності. У межах цих груп сформувались стійкі службові, а також неформальні (у тому числі і корупційні) як горизонтальні, так і вертикальні зв'язки, що становили своєрідне доповнення до неефективних інституцій планово-директивного централізованого управління економікою.

Четвертою особливістю є значний вплив на процеси трансформації корпоративно-бюрократичних та злочинних угруповань. Вплив злочинних угруповань на характер реформ та використання злочинних і тіньових схем у сфері господарської діяльності виявився значно вагомим, ніж це можна було собі уявити до початку реформ. Саме ці угруповання внесли у процес державного управління апробовані методи терору, грабіжництва, підкупу, фізичного знищення і тиску. Ця передумова посилювалась відсутністю сформованих складових громадського суспільства, ослабленням зусиль правоохоронних органів у боротьбі зі злочинністю, зрощенням правоохоронних органів з приватним бізнесом, надмірним податковим тягарем, низькою соціальною захищеністю основних верств населення, що штовхало на пошуки протиправних шляхів для виживання не тільки звичайних громадян, але і працівників правоохоронних органів.

П'ята особливість – дуже висока соціальна ціна ринкових перетворень. Соціальний тягар ринкових перетворень виявився більш тяжким, ніж очікувало суспільство. Соціально відчутними наслідками реформ є високий рівень безробіття та крайнє зубожіння населення.

На сьогодні суб'єкти влади так і не змогли опанувати контроль за докорінними перетвореннями в економічній та соціальній сферах, що не сприяє побудові соціально-орієнтованої ринкової економіки, а навпаки – призводить до подальшого панування тіньової економіки і збагачення небагатьох осіб. У процесі реформ так і не вдалось встановити оптимальні пропорції у структурі ВВП, здійснити ефективну податкову реформу і відповідно зменшити навантаження на виробництво з тим, щоб відновити обґрунтовані пропорції між продуктом та заощадженнями, надавши імпульсу інвестиційно-відтворювальній діяльності українських товаровиробників. І надалі гострою залишається проблема відродження реального сектору економіки, продуктивної діяльності галузей, що виробляють товари та послуги.

Безумовно, що вся сукупність наведених вище факторів, як об'єктивного, так і суб'єктивного характеру впливають на стан та характер економічної злочинності у період переходу до ринкової економіки і вихід з цієї системної кризи є можливим у разі поглиблення ринкових реформ з метою подолання корпоративно-монополістичного характеру перетворень та якісної зміни змісту трансформаційного процесу для переходу до соціально орієнтованої економіки.